

Велимир РАДОВИЋ

ПОГЛЕД НА АРХИВСКУ И БИБЛИОТЕЧКУ СЛУЖБУ У ХЕРЦЕГНОВСКОЈ ОПШТИНИ

Актуелна проблематика културних дјелатности уопште и институционалне културе посебно, тих изванредно значајних компоненти друштвеног рада, захтијева колико је више могуће стручнији, а тиме и студиознији прилаз, ослобођен импровизаторства, практицизма и вулгарно-економистичког третмана, нарочито у овој области рада.

У послијератној пракси наше општинске културне политике постигнути су значајни резултати, у првом реду захваљујући одређеном разумијевању надлежних органа према овој области као и великом ангажовању неких појединаца у полагању првих основа наших садашњих институција у области културе. Резултат таквог рада и односа је релативно развијена институционална култура у општини (завичајни, Штумбергеров и манастирски музеј, архив, научна библиотека, градска библиотека).

Други облици културних активности, нарочито забавног жанра, а који су били добро организовани и врло активни у првим послијератним годинама, са искључиво аматерским обиљежјима, данас су скоро потпуно ишчезли. На њихово мјесто данас имамо Умјетнички студио „Бока” који је постао главни организатор забавно-културних манифестација. Дјелатност ове организације је, такорећи, тек почела па је рано доносити неке одређење судове о њеном раду.

Херцег-Нови, првенствено туристички град и општина, већ сада у том правцу економски углавном одредијелен, мора и убудуће још снажније развијати како институционалну културу тако и друге облике културног живота, јер је то неопходан фактор у његовом даљем општем развоју. Но, на томе се мора инсистирати

и из неких других разлога. Тако, на примјер, законски је обавезно формирати и развијати архивску службу чији се предмети-документи свакодневно стварају у општинској управи и другим установама и предузећима. Ми такођер морамо велику пажњу посветити музејској и библиотечкој служби. Изванредан значај чувања, одржавања и презентовања споменика културе, даљи истраживачки радови, изложбе, све веће ширење школства и ваншколских облика образовања само су неки од практичних разлога постојања тих служби у општини.

Посљедњих година, у све бурнијем развоју нарочито туристичке привреде наше општине и Боке Которске уопште, природно је било очекивати све сложенију проблематику и у овој грани друштвене дјелатности. У комплексу те проблематике данас се већ оштро издвајају нека питања која су основна за даље интензивирање институционалне културе и других облика културних активности, за њихово брже уклапање у токове наше самоуправљачке праксе и савремене друштвене реформе. То су питања финансирања културних дјелатности уопште и установа у области културе посебно, затим архивистичке службе, библиотечке службе, кадрова, сарадње у области културе и др. Ми ћемо се у овом чланку углавном задржати на проблематици архивистичке и библиотечке службе у општини.

Закони о архивима и регистратурама су регулисали сва битнија питања из ове области. Овдје је интересантно напоменути да општине морају имати организовану архивску службу, било као своју или међукомуналну установу. На то их закон обавезује. То није случај са другим установама у области културе. Колико је ова служба од виталног културног интереса види се и из чињенице да се по односу према писаном документу-архивској грађи увелико може доносити суд о општој културној клими једне земље и народа у одређеном периоду, о степену бриге за науку у том друштву, о искуствима која могу служити у будућности и која су свјedoци прошле епохе. Све што остаје иза нас за будуће нараштаје, за савременике, записано је у документу кога треба сачувати и користити. На основу чега се пише историја једног народа, историја његове привреде, културе, његова политичка историја? Примарно, на основу архивске грађе. Отуда ригорозан однос према тој служби унијет је у Закон о архивској грађи и обавезности њеног чувања.

Каква је ситуација у том погледу у нашој општини?

Релативно висок степен културног развоја у прошлости, посебно административно-правног система у Боки Которској, за влада Венеције и Аустрије, омогућили су очување писаних доку-

мената, тако да ми данас посједујемо архивску грађу још из XVII вијека, континуирано до данас, па спадамо у најразвијеније општине у том погледу у Црној Гори. Иза Архива СР Црне Горе на Цетињу и Историјског архива у Котору ми се налазимо на трећем мјесту по маси и квалитету архивске грађе у Републици. Реално оцјењујући стање срећености архивских докумената као и степен њиховог коришћења ми смо такођер негдје у врху у Републици, нарочито што се тиче млетачке документације.

У оквирима ове службе нормално ничу неки велики и значајни задаци који се морају почети рјешавати. Прво, питање очувања од пропадања већ постојећег послеријатног регистратурског материјала, од кога је већ један дио прешао у архивску грађу. То је послеријатна грађа која је стварана и непрестано се ствара у органима управе Скупштине општине, затим грађа других предузећа и установа од којих су нека и ликвидирана у послеријатном периоду. Закони о регистратурама и архивима прецизирали су права и обавезе како ствараоца фондова тако и архивске установе која треба да концентрише те фондове, чува их и сређује. У том погледу у најновије вријеме је нешто урађено, нарочито у органима управе Скупштине општине, Заводу за медицинску рехабилитацију „Др Симо Милошевић“ у Игалу, Дјечјем дому у Бијелој и неким друштвено политичким организацијама.

У овој служби се и код нас поставља тешко питање простора. Постојећа архивска установа је већ пуна, док је просторија која би дијелом ублажила овај проблем, а која је годинама тражена, дата другом на употребу. У оваквим материјално-финансијским условима постоји озбиљна опасност од пропадања једног дијела архивске грађе, што чини овај проблем, у правом смислу ријечи, тешким.

Повезано са проблемом изналажења нових облика финансирања културе је и кадровско питање архива. У овој служби требало би запослити више радника, јер су архивистички послови дуготрајни, обимни, раде се деценијама, стално се континуирају, остављајући иза себе срећену писану документацију о једном добу у једном крају, која са документацијама других крајева ствара услове за општу, синтетизовану документацију. Ми смо недавно добили једног архивисту, али то је тек почетак рјешавања кадровског питања. Ако погледамо ту ситуацију у другим општинама, што ми сазнајемо читајући или у директном контакту преко посјета, видјећемо да у оваквим установама, нарочито у Србији, Хрватској и Словенији, ради чак и пет пута више радника.

Савјет архивске установе је недавно извршио реорганизацију у складу са Законом о архивима и захтјевима Друштва

архивских радника СР Црне Горе. Установа је постала искључиво архивска и добила назив „Архив Херцег-Новога”.

Проблеми библиотечке службе у општини су такођер актуелни. Не мислимо истицати значај и вриједност књижних фондова које овај град и општина имају у својим библиотекама. Мислимо да је ту мериторно и сасвим на мјесту мишљење неких наших најистакнутијех културних радника који сматрају да ово мјесто има највећу културну вриједност у библиотечком фонду. Ми у погледу квалитета и броја књига стојимо сигурно на првом мјесту у Боки Которској, а у врху смо љествице и у Републици.

У овој служби се интензивно ради, на унутрашњем плану по систему децималне класификације, изради библиографија, аранжирању изложби и других модерних средстава информисања, а на спољнем у све активнијем окупљању корисника књиге, нарочито у задњим годинама ученика свих школа и узраста.

Наши проблеми у овој области, проблеми књиге, су истовремено и општејугословенски. Ми то знамо. Свакодневно се о томе пише у културним рубрикама наших дневних листова и периодике. Свуда људи од културе настоје пропагирати добру књигу. Библиотеке би требале бити борци против шунда и неизантересованости, нарочито младога човјека, за вриједну литературу. И код нас је у вези са овим изражен проблем приближавања књиге непосредном произвођачу, омладинцу и грађанину. У организационом смислу то је уствари проблем, дијелом, матичне службе, матичне библиотеке. Матична библиотека стварно постоји, али то је формално, на папиру, јер у оваквим финансијско-материјалним условима то тако и мора бити.

У овој служби у нашој општини мора у најскорије вријеме доћи до радикалне реорганизације. Треба формирати једну централну општинску библиотеку, народну, популарну, која би у свом оквиру имала дјечје одјељење, читаоницу, изложбени простор и још неке елементе неопходне за овај степен развитка општине, посебно школства. У овој установи требало би запослити најмање три књижничара-библиотекара и пронаћи им одговарајуће просторије за смјештај књижног фонда, читаонице и др.

Питања отворености културних установа, сарадња, боље унутрашње организације институционалне културе у општини, природно, била су, такођер, посљедњих година на дневном реду. Ту су људи добронамјерно предлагали одређена рјешења, полазећи од искрених тежњи да се ријеше како материјални, тако и организационо-радни статус ових установа, да се превазиђе њихова минијатурност и створе услови за функционисање само-

управљања. Али, ту је нормално морала запријетити и опасност од лаицизма, нестручности, краткорочности па и вулгарно-економистичких тенденција које су вукле назад, ка стварању, како је то јавно названо „културних комбината”. Послије првих искустава са тим „комбинатима” почело се на тај проблем гледати рационалније. Чак је и Културно-просвјетно вијеће Скупштине СР Црне Горе препоручило уздржавање од таквих експеримената, за стручно и студиозно разматрање ове проблематике, против механизма и имитаторства из привреде у овој области, за законско заснивање аката, јер су све ове основне грање културе, регулисане посебним законима (закон о музејима, закон о архивама и закон о библиотекама). Интересантно је напоменути да је, што се нас тиче, била раније испољена тенденција па и препорука од друштава архивских и музејских радника Црне Горе да се обједини архивска служба на нивоу Боке Которске са сједиштем у Котору, а музејска служба, такође на нивоу Боке Которске, са сједиштем у Херцег-Новом. Ово је свакако у неким својим аспектима дискутабилно, али се мора признати да је ипак било природније и стручније од „комбината”. Данас се, међутим, атмосфера у овом погледу стабилизовала, тако да по договору архивских радника у региону Боке Которске треба да постоје Историјски архив у Котору са компетенцијама и за општине Будва и Тиват и Архив Херцег-Новога у Херцег-Новом, општинског карактера. Поред ове установе у Херцег-Новом дјелује Завичајни музеј у чијем саставу су Галерија „Јосиф-Бепо Бенковић” и мемориалне собе Бенковић-Лучев, са великим перспективама даљег ширења и развитка, посебно у вези са значајном помоћи Центра за научне скупове у Херцег-Новом. Сада у граду ради и Градска библиотека, а значајна је и библиотека при Радничком универзитету.